

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТРАЛЬНЕ МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВОГО
ТА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІНСТИТУТ ЗООЛОГІЇ ІМ. І. І. ШМАЛЬГАУЗЕНА НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВО-ПРИРОДНИЧИЙ МУЗЕЙ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АГРОЕКОЛОГІЇ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЯВОРІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК,
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «ПІВНІЧНЕ ПОДІЛЛЯ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ВИННИЦЬКА АКАДЕМІЯ БЕЗПЕРЕРВНОЇ
ОСВІТИ»
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ БЕЗПЕКИ АТОМНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ НАН УКРАЇНИ**

Лісові екосистеми: сучасні проблеми і перспективи досліджень-2023

**Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції
(31 травня 2023 року, м. Житомир)**

Житомир – 2023

УДК 630:581.5

Л 63

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Поліського національного університету, протокол № від 06.2023 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Скидан О. В.	ректор університету Поліського національного університету, доктор економічних наук, професор (голова)
Романчук Л. Д.	проректор з наукової роботи та інноваційного розвитку Поліського національного університету, доктор сільськогосподарських наук, професор (заступник голови)
Харченко В. О.	директор Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, доктор біологічних наук, с.н.с.
Король Е. М.	кандидат біологічних наук, с.н.с. Національного науково-природничого музею НАН України
Коніщук В. В.	завідувач відділу охорони ландшафтів, збереження біорізноманіття і природозаповідання Інституту агроекології і природокористування НААН України, доктор біологічних наук
Кульбанська І. М.	доцент кафедри лісівництва Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат біологічних наук, доцент
Скляр В. Г.	завідувач кафедри екології та ботаніки Сумського національного аграрного університету, доктор біологічних наук, професор
Круглов І. С.	завідувач кафедри фізичної географії Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор географічних наук, доцент
Старунько І. М.	завідувач редакції міжнародного наукового журналу "Біологічні студії / Studia Biologica" Львівського національного університету імені Івана Франка
Гарбар О. В.	завідувач кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка, доктор біологічних наук, професор
Шувар А. М.	завідувача кафедри агробіотехнологій Західноукраїнського національного університету, доктор сільськогосподарських наук
Біляк М. В.	директор Яворівського національного природного парку, заслужений природоохоронець України
Паньковська Г. П.	начальник науково-дослідного відділу Національного природного парку «Північне Поділля», кандидат сільськогосподарських наук
Мудрак О. В.	завідувач кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО "Вінницька академія безперервної освіти" академік АН ВШО доктор сільськогосподарських наук, професор
Вишневський А. В.	декан факультету лісового господарства та екології Поліського національного університету, кандидат сільськогосподарських наук
Смічик С. П.	керівник Центрального міжрегіонального управління лісового та мисливського, м. Вінниця
Житова О. П.	професор кафедри лісівництва, лісових культур та таксації лісу Поліського національного університету, доктор біологічних наук, професор
Мороз В. В.	доцент кафедри лісівництва, лісових культур та таксації лісу Поліського національного університету, кандидат сільськогосподарських наук
Ковтун Т. І.	доцент кафедри лісівництва, лісових культур та таксації лісу Поліського національного університету, кандидат сільськогосподарських наук (секретар організаційного комітету)

Л 63 Лісові екосистеми: сучасні проблеми і перспективи досліджень-2023 : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир, 31 травня 2023 р.). Житомир: Поліський національний університет, 2023. 91 с.

До збірника увійшли матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (31 травня 2023 року, м. Житомир). Висвітлено результати теоретичних, прикладних досліджень із широкого кола актуальних проблем, пов'язаних із питаннями екології, біології та лісової галузі.

Відповідальні за випуск: д.б.н., проф. Житова О. П., к.с.-г.н., Мороз В.В.

РОСЛИНИ ЛІСОВИХ УГРУПОВАНЬ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ, ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИВЧЕННЯ І ОХОРОНИ

Ю.С. Шелюк

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Українські ліси є найпотужнішими рослинними угрупованнями природного середовища держави. У межах природних зон України найбільшу площу вони займають на Поліссі – 26,1% загальної території цього регіону. Загалом у лісах України зростає 402 види дерев та чагарників. На Українському Поліссі переважно зустрічаються чисті соснові ліси (бори), сосново-дубові (субори), вільхові, березові та ялинові [1].

Бори займають найзначніші площі. Найчастіше вони зростають по берегах річок на піску із незначним вмістом гумусу. Світлолюбні сосни ростуть негусто, чагарників майже немає, трав'яний покрив бідний. У залежності від особливостей і різновидностей поліських ґрунтів їх класифікують на сосняки-біломошники, сосняки-зеленомошники, сосняки-брусничники і сосняки-чорничники. Основною лісоутворюючою породою борів є сосна. Серед чагарничків поширені зіновать руська, чорниця звичайна, брусниця. Із трав'янистих рослин у сосняках Полісся звичайними є сон звичайний і чорніючий, котячі лапки, чебрець, цмин пісковий, верес звичайний. На родючіших ґрунтах ростуть сосново-дубові ліси. У них розвинутий підлісок, багато чагарників, молодих дерев, трав'яністі рослини густо вкривають ґрунт. Основними лісоутворюючими породами є сосна звичайна і дуб звичайний. У підліску поширені ліщина звичайна, верба козяча, бруслина бородавчаста, зіновать руська, бузина чорна, зрідка зустрічається рододендрон жовтий (переважно на Овруцькому кряжі). Навесні зацвітають конвалія травнева, купина шорстколиста, копитняк європейський, жовтяниця черговолиста. Влітку серед трав'янистих рослин сосново-дубових лісів можна знайти лілію лісову, яка занесена до Червоної книги. Вільхові ліси зустрічаються на Поліссі у заплавах річок, бувають чистими і мішаними. У них найчастіше зустрічаються береза пухнаста, сосна звичайна, ялина європейська. Підлісок складається з калини звичайної, верби ламкої, смородини чорної. Ялинові і березові ліси зустрічаються рідко. Серед чагарничків найпоширенішими є буяхи [2].

У наших широколистяних лісах у березні і квітні починають цвісти ефемероїди: підсніжник звичайний, проліска дволиста, ряст щільний, медунка темна, зірочки жовті, сон широколистий, первоцвіт весняний. Крім рослин-ефемероїдів квітне чина весняна, розхідник плющовидний. У травні цвіте конвалія звичайна, купина лікарська, горлянка повзуча, веснівка дволиста, суниці лісові, зірочник лісовий. У червні спостерігається масовіше цвітіння трав'янистих рослин: вероніки дібрової, дзвоників персиколистяних, д. круглолистяних, д. кропиволистяних, грушанки круглолистої, гвоздики дельтовидної, г. стиснуточашечної, в'язіля барвистого, герані криваво-червоної, г. лісової, г. Робертової, звіробою звичайного, тощо. У липні кількість квітучих рослин ще збільшується. В цей час на узліссях можна побачити енотеру дворічну, пижмо звичайне, перстач прямостоячий,

п. сріблястий, очиток їдкий, о. пурпуровий, молодило шорстке, іван-чай вузьколистий, золототисячник звичайний, цмин пісковий. У поліських лісах зустрічаються й представники папоротей: дріоптеріс чоловічий, безщитник жіночий, орляк звичайний [1].

У серпні-вересні продовжують квітнути трав'янисті рослини: різні види Гвоздики, материнка звичайна, звіробій звичайний, пижмо звичайне, цмин пісковий і інші. Четвертий ярус лісової рослинності займають мохи – дікран зморшкуватий, зозулин льон звичайний, сфагнум болотний. П'ятий ярус лісової рослинності займають гриби і бактерії [3].

Під час вивчення лісових рослинних угруповань здобувачам вищої освіти біологічних і аграрних спеціальностей необхідно ознайомитися з типовими для даного угруповання видами, їх життєвими формами, скласти список рослин лісу, врахувати середовище існування (рельєф, ґрунт, характер зволоження, умови мінерального живлення, освітлення, характер лісової підстилки її утворення та розкладання тощо). Під час відвідування різних типів лісу й складання флористичних списків є можливість порівняти їх, виявити загальні та різноманітні види, виділити рослини, найтипівіші для конкретного угруповання, та пов'язати особливості їх будови і біології з умовами існування. Важливо відмітити домінуючі рослини (постійні та тимчасові), едифікатори. При характеристиці угруповання відмічають його фізіономічність, або аспект.

В умовах дистанційного навчання потрібно використати можливості, передбачені застосуванням низки цифрових ресурсів: відео екскурсій, презентацій. Ефективним є представлення графічного матеріалу у вигляді коміксів, графічних конспектів, скрайбінгу. Одним із найкращих прийомів роботи в навчальній діяльності, що сприяє розвитку мислення у здобувачів вищої освіти, є – дидактична гра, тому що вона безпосередньо активізує їх діяльність. У додатку Learning Apps запропоновано низку освітніх ігор зокрема «Рослини лісу», «Голонасінні» із можливістю участі одного або кількох гравців. Для систематичної ідентифікації рослин під час дистанційної форми навчання доцільним є використання додатку plant.net Identification у Google Play. Він зручний для користування та визначення рослин за допомогою смартфонів та інших гаджетів. Для ідентифікації видів наявні такі опції, як географічна зональність, будова вегетативних і генеративних органів. Також доцільними будуть використання матеріалів ЗМІ за темами, пов'язаними з вивченням лісових угруповань, використання інтернет-ресурсів, краєзнавчого матеріалу, онлайн-екскурсій. На завершення рекомендовано запропонувати розробити проект щодо збереження лісів.

Літературні джерела:

1. Григора І. М., Якубенко Б. Є., Алейніков І. М. Практикум з ботаніки. К.: Вид-во НАУ, 2004. 296 с.
2. Григора І. М., Якубенко Б. Є., Мельничук М. Д. Геоботаніка : навч. посіб. К.: Арістей, 2006. 448 с.
3. Марчак А. В. Ліс і довкілля : навч. посібн. Вінниця, 1998. 199 с.